

Fridtjof Diesen:

Så stort et kall -

- Richard Wagners liv og verk -

De lykkelige ophold i Sveits 1865-1872

(Framhald.)

DEN 10. desember 1865 reiste Wagner til Sveits. Tidlig på morgenen denne raskede, takkede vinterdagen var Münchens stasjon fulle av folk som ville ta avskjed med Wagner og vise ham sin sympati og beundring. Det viste seg da at kongen var fort bak lyset med hensyn til folkestemningen.

I Sveits der hvor Vierwalderstattersjøens bredder skraner opp over til fjellenes snøtekte tinder, gjennom et villnis av slanke poplers grønne bladmasser går det en veg som buktet seg ned mot Triebchen ligger en stor hvitvilt villa. Et utvalg velsignet, fredelig sted, dette Triebchen! — Nå var det livlig der. Den som kommer vandrende til stedet stopper opp og lytter. Munter lek, latter, sang og musikk høres ofte. Sjøtåk og tiske-der der ute har sett meget lys i de sene natteminene. Richard Wagner arbeider flittig på nye, storslagne verker.

I slutten av januar 1866 var Warsille. Det kom et sorgebuds-kap fra Dresden. Minna var gått bort den 25. januar. — Minna Wagner hadde tult mesteren i alle de onde årene i sult, nød, i sjukdom, kamp og forsøkelse. Det kan ikke bebreides henne at hun ikke maktet å følge sin mann på vegen oppover til stjernene. De var så vidt forskjellige disse to at de engang måtte gå hver til sitt. Wagner hadde til det siste støttet hennes økonomisk. Han skrev: »Fred, fred med denne kvinnes plagende hjerte!»

DEN 22. mai 1866 på Richard Wagners 53 års dag kom Kong Ludwig II. på besøk til Triebchen. Det er vel noe symbolsk i at en stats konge avlegger besøk hos en konge i kunstens rike.

Nå var det skiftet regjering i Bayern, men tross kongens ønske ville ikke Wagner forlate sitt elskede fristed i Triebchen. Han hadde vel ingen garantier for at historien ikke gjentok seg.

SA var tiden kommet til å konsentrere seg om Wagners livstige, skjønneste og mest frydefulle verk »Mestersangerne» fra Nürnberg. Det er en herlig folkelivsskildring fra det 15. århundredes Nürnberg. Den sentrale skikkelse i verket er skomaker-poeten Hans Sachs. I brogede, fargelade bilder tryller mesteren fram en betagende stemning og fører en vakker kjærlighets historie inn i verket. Med fine klare notetegn lokker han fram de skjønneste og dristigste harmonier i denne hyldesten til det gode og kjernesunde i et folk, en hymne til kunstens og håndverkernes pris. Og omsider tar han også fatt på det mektige »Nibelungen-verket». Og fullender det her i det idylliske landet.

»Tristan-stemningen» forsvinner. Nå er det »Mestersangerne» toner som veller opp i hans hjerte og sinn. Arbeidet går lett fra hånden. Grundige studier ligger bak. Ars nitid arbeide høster de herligste frukter. Partituret fylles med det som lever og yrer fram av det som beherker geniet.

WAGNER og kvinnene er et emne som har opptatt mange forskere med forskjellige synspunkter. Blandt de tusener av bøker som er utkommet om Wagner finner vi også bøker som bare er viet dette tema.

ALLEREDE i München hadde Wagner funnet den kvinne som var utsett til å stå ved hans side i gode

og onde år. En kvinne som forsto ham og hvis fine takt gjorde det lettere for ham å arbeide med ord og toner. Hun overstråler andre kvinner i Wagners liv. Foruten kunstnerisk begavelse tok hun hånd om det praktiske og ble hans beste og dyktigste sekretær.

* * *

HOUSTON STEWART CHAMBERLAIN har i sitt dypsindige og utmerkede verk om Richard Wagner framhevet at tre, bare tre, menneske har spilt en så avgjørende rolle i mesterens liv at sjøl om bare et av dem manglet ville Wagners liv ha fått et ganske annet forløp. Disse tre er Franz Liszt, hans datter Cosima von Bülow og kong Ludwig II av Bayern. Det ble den unge Cosima som fikk følge Wagner gjennom de siste 17 år, kanskje de mest betydningsfulle av hans liv.

COSIMA von BÜLOW, født Liszt ble født den 25. desember 1837 i villa Melzi i Belgio ved Comosjøen i Italia. Moren var den franske grevinnen Marie d'Agoult. — Cosimas barneår var ikke lykkelige. Hun så skjeldent noe til foreldrene. Faren var travelt opptatt med sine konsertreiser og sit store hjelpearbeide og moren arbeidet med sit forfatterkap under navnet Daniel Stern og sin deltakelse i selskapslivet. De første årene bodde barna for det meste i Paris hos bestemoren, fru Anna Liszt i Paris. Cosima hadde arvet sine foreldres beste egenskaper, hun vendte seg snart til sjølstende og hun var allsidig begavet på mange områder. Hun eide farens gnistrende temperement, hans seige viljestyrke, edle sinnelag, sosiale innstilling og høysinnethet. Men hun hadde også arvet morens stolte, verdige og ubøyelige vesen, hennes energi, intelligens og sans for de reelle muligheter og verdier i livet. Hun elsket skjønnheten omkring seg.

MEN barna til Liszt fikk snart lære livets alvor å kjenne. De fikk gå i Madame PATARIS innstutt for oppdragelse og utdannelse.

HENNES natur måtte bøyes under tungen ved å lære pence manerer, språk, litteratur og musikk. — Den 10. oktober 1853 ble en merkedag i hennes liv. Det ble den første gangen hun så Richard Wagner. Hun glemte aldri farens venn som leste sitt drama »Siegfrieds dode» for en rekke innbudne. Alle ble dypt grepet og Cosima brast i gråt. — Fra madame Paterski kom hun i huset til von Bülow i Berlin. Den unge sønn en i huset Hans von Bülow var meget begeistret for Franz Liszt, alltid beredt til kamp for farens venn Wagner. Han kan nevnes som en av de største dirigentbegavelse som musikkhistorien kjenner. Wagner var tidlig klar over den unge Bülowes fortreffelighet og lot ham dirigere premieren for »Tristan og Isolde» i München i 1865. Så skjedde det som ofte for: De unge forlovet seg. Liszt var nok glad for dette, men familien von Bülow var mere betenkt. Cosima var bare 20 år da de giftet seg. — Det pleier å gå bra i begynnelsen. Den unge mannen i huset var et arbeidsjærn, en kjærlig og omsorgsfull ektefelle og far til de to barna som kom. Men Cosima ble snart klar over at ekteskapet var en stor skuffelse. Hennes mann var ikke den skapende kunstner som faren og Wagner, han var bare en for-

midler av andres verker. — Cosima vantvrides i husarbeidet og all uroen i en trang leilighet i en mørk Berliner-gate. Og mannen han ble mere og mere nervøs og irritert.

PA Wagners anbefaling ble von Bülow tilsatt som kapellmester ved teatret i München. Dermed ble de daglige omganger med Wagner. Cosima hadde aldri glemt hvilket inntrykk Wagner hadde gjort på henne i Paris og hun ble hurtig fortrolig med hele hans vesen, hans særegenhet, hans musikalske produksjon fra »Kienzi» til det nyeste »Mestersangerne» som nå var under utarbeidelse. Hun gikk under deres München-tid inn for å hjelpe Wagner med huset, de besøkende, all posten og avlastet dermed mesteren for en stor byrde. Hun kunne legge en demper på hans temperement med et vennlig ord. Hun sto trofast ved hans side under foreløgelsene i München. Hun viste seg som en ekte datter av Liszt og tok alle sjøfelhetene og spottene i pressen, sladderne blandt folk med knusende ro. Hun fikk sin andel i Wagners endelige gjennombrudd:

Festspillhuset i Bayreuth. Da Wagner lukket sine trette øyne i 1883 tok hun på seg det store ansvaret for forvaltningen av Wagners store arv inntil sønnen Siegfried overtok i 1909.

TAKKET være Cosima ble Wagners store 1000 siders autobiografi skrevet. Den ble avsluttet i 1864, men hans liv etter dette årstallet er så grundig belyst av andre til dels meget habile forfattere.

DA Wagner forlot München fant han som kjent et nytt heimsted i Sveits. Det tok ikke lange tider etter at Cosima von Bülow resolutt reiste til Triebchen og ble hos Wagner. Mannen forholdt seg taus. Liszt kunne ikke forstå datterens handlemåte og reiste på besøk til Wagner for å få ham til å avstå fra et ekteskap med hans Cosima for som han trodde forhindre en ulykke. Liszt og Wagner endes ikke i de menneskelige problemer, men i musikkens fant de hverandre.

De satte seg hen til flygte og Wagner spilte igjenom hele 3. akt av »Mestersangerne» for ham. Det var noe nytt for vennen. Et Wagner-verk som sprudlet av tindrende livsglede og feststemning. — I München sa Liszt at han var overveldet over Wagner for hans nye mesterverk. »Jeg synes jeg har sett Napoleon på St. Helena. Almindelige konvensjonelle regler gjelder bare for middelalder-igheter. Wagner har noe annet å tenke på, han skaper mesterverker, hele berg av diamanter.»

MEN hvor fordomsfri Liszt enn var kunne han ikke tolerere Wagners forhold til hans datter. Hun var på det rene med at det ble ingen rettet og hva skal man gjøre overfor en viljefast kvinne? — Cosima meldte seg ut av den romersk-katolske kirke for hun var klar over at den ville komme med inngiselle overfor hennes nye ekteskapsplaner. — Slik er det i livet. Mennesker møtes og skilles. De ble fremmed for hverandre disse menneskene som fra førstningen av hadde

skap og samarbeide. — Kong Ludwig den II folte seg ensom og forlatt i sine mange slott. Den eneste vennen var bort. Nå var han sammen med denne fru Bülow og glemte alt annet for hennes skyld. Kongen tenkte på å si fra seg Bayerns krone, men Wagner fikk ham fra denne tanke. Franz Liszt søkte trøst i sin religion og ofret seg i sin kjærlighet til Frystinn Caroline von Wittenstein. — Hun så heller ikke med blide øyne på Wagner. — Hans von Bülow bebreidet seg selv og gikk helt opp i sitt musikkarbeide for å glemme livets sorgelige tilskikkelser.

WAGNER arbeidet bedre enn på mange år. Den tanke som sprang ut fra Paris over Mainz — Biebrich — München — Wien og hit til Triebchen og som ble virkeliggjort i »Mestersangerne» led klarere fra dag til dag. Vennskapet med kongen blomstret opp igjen og det ble kortere avstand mellom Wagners bosted og München. Kongen opprettet sang- og musikkolen og det kgl. residentteater ga mesterforestillinger av »Tannhäuser» og »Lohengrin».

SA kom en vakker sommerdag. Et nytt Wagner-verk skulle holdes over dapen. Alle som betod noe i tysk kulturliv og andre interesserte med hadde funnet vegen til det kgl. residentteater. Fullt hus, spenning, forventning og stillhet. Hans von Bülow hevet takstokken. For spillet, det strålende C-dur-temaet lyder i en gedigen konsentrert form og gjengir alle de viktige ledemotivene i handlingen. Det var jo nettopp slikt som fornyet Wagners verker. De tilstedeværende rives med i alle lyse, glade og jublende som preget det ungdoms-friske verket. Teppet går tilside. Og vi befiner oss midt inne i det middelalderiske Nürnbergs Katakomben hvor midtsommer-guds-tjenesten nettopp har funnet sted. En ung ridder fra Franken, Walther von Stolzing ser den vakre guldsmededatteren Eva Pogner. Han forelsker seg i henne. Og hun gjengjelder hans følelser. Guldsmed Pogner har i midlertid lovet bort sin datter til den som kan synges den beste prissangen ved Midtsommerfesten. Han må være mestersanger.

Walther von Stolzing synes at dette kravet er rimelig. Hun er verd å kjempe for i sangerstriden. Han vil bli opptatt i Mestersangerlaget. Provesangene til dette laget er ingen barnelek. Mestersangerne er strenge og ubønnhørlige i sin dom. Særlig er byskriver Sixtus Beckmesser lei i sin dom, men vil ha Eva han også. Han smiler ond og er skadefro når ridderen gjør en liten feil. Men sangen er god og ridderen vinner gehør og formidler det strenge dommerkollegium. I sin sang forteller Walther om hvem som lærte ham sangens edle kunst:

»Am stillen Herd im Winterzeit wenn Burg und Hof mir einge-schneidet wie einst der Lenz und Lieblich und wie er bald wohl neu erwacht

gab das mir oft zu lesen: Herr Walther von der Vogelweide der ist mein Meister gewesen! (Ved den stille ild i vintertid, når borg og borggard er dekket med sne hvor for våren smilte så kjærlig og når den igjen våknet på ny leste jeg ofte at Walther von der Vogelweide (Tysk ridder- og minnesanger i middelalderen) har vært min mester.)

BECKMESSER sørger for at den unge ridderen ikke blir opptatt i Mestersangerlaget i hvertfall ikke i første omgang. Men da har han ikke regnet med Hans Sachs. Det er ham det hele står og faller med. Han har allerede felt sin dom for den unge ridderen har vunnet hans fulle sympati. Det er bedre at Walther vinner Eva enn den sure, gamle grinebiter Beckmesser. Også Sachs ville gjerne fri til Eva. Men han er en edel, nobel, klok og livsfæren mann, hele Nürnberg respekterte og ærede skomakerpoet og minnesanger. Han er en godlynt, munter mann og en stor dikter.

I annen akt har vi Hans Sachs' verksted som ligger vis a vis gulds-

med Pogners patrisierhus. Luften er mild og god. Det er ennå lyst Hans Sachs sitter utenfor verkstedet og merker seg alle de feilene som Beckmesser gjør i sin sang til Evas pris. Men hun hører ham ikke. Det gjør der i mot Lena som er forlovet med David, Hans Sachs' læregutt. David blir vred og sjalu og går løs på den frekke frieren Beckmesser. Slagsmålet utvikler seg og folk stimer sammen i den for så nattemusikken. Beckmesser trekker seg forslått tilbake. Nattevakten forkynder at klokken er 11. Alt blir rolig. Gaten ligger badet i måneskinnet.

FORSPILET til tredje akt forkynder at Hans Sachs mediterer over livets problemer i sitt verksted. Solens velsignede stråler varmer allerede kropp og sjel. Han er så opptatt av sin lesning i de gamle follianter at han knapt merker at David kommer inn og minner mesteren om at det er hans navnedag i dag. St. Hans-dag! — Ridder Walther von Stolzing kommer og forteller sin venn og lærer om en drøm han har hatt. Han har skrevet en sang og viser den til Mester Sachs. Ja, den er både vel og bra. Sachs gir ham noen gode råd med på vegen: »Min venn! i den lykkelige ungdomstid blir vi drevet til den første kjærlighet. Brystet sveller høyt og vidt. Det lykkes for mange å synges en vakker sang til våren, sommeren, høsten og vinteren. Det blir meget lykke i livet, men også nød og sorg, ekteskap, barnedød, forrettning, tvist og strid. Og for den som ennå kan synges en vakker sang, se mester kalles han!

WALTER VON STOLZING synger sin sang med stigende begeistring. Sachs nikker fornøyd. Så forlater de begge verkstedet. Beckmesser kommer hinkende og forslått etter gårdsangens hendelser, ser Walters sang og tar den med seg. Sachs kommer tilbake og overrasker tyven. Han sier lurt og godt: »Bare ta den!» — Beckmesser rusler fornøyd avsted. Han er seiersbevisst han også.

EVA er bekymret for sin ridder, men den gode Sachs beroliger henne. Walther trer nå inn i sin skjønneste festdrakt. Han blir nesten blendet av Evas ynde og sjarme. Dette inntrykk gir ham nå ide og innspira-sjoner til det tredje verset i prissangen. Det unge parret omfavner hverandre sakt, ømt og tilfyllt. Solen flommer inn i skomakerverkstedet. Tiden er inne til fest! — Til St. Hans-fest! — Et fantastisk skue kommer til syne.

PA Pegnitzletten utenfor Nürnberg strømmer det nå til av alle slags håndverkere i sluttet opptog. Læreguttene og borgerne har det samme målet. Det er som en strålende symfoni av fest og farger, smellende faner og jublende spill, dans av livsglad ungdom, en folkefest som går like inn i hjertene skåret rett ut av virkeligheten! — Mestersangerne inntar sine plasser. Trompetfanfærer hilser Hans Sachs, mestersangerne og alt folket.

DEN første som skal opptre er Beckmesser. Han synger Walthers prissang, men snubler i ordene og faller ynkelig igjenom. Folks bitende hån og latter faller ubarmhjertig over ham. Beckmesser blir vred og fjerner seg skyndsomt bort i det han gir Hans Sachs skylden for fiaskoen. — Den unge Walther stiger fram og synger prissangen slik den skal tolkes og han mottar folks hyldest. Mester Veit Pogner overrekker ham laurbærkransen og Mestersangerlaugets gyldne kjede som tegn på sitt medlemskap i denne tradisjons- og ære-rike organisasjon. I all beskjedenhet fraber den unge ridder seg laurbærkransens heder og vil være lykkelig uten den. Hans Sachs synger så sin herlige ode til kunstens pris og får den unge ridder til å forandre mening. Eva rekker laurbærkransen til Hans Sachs og det vidunderlige verket munter ut i det samme symfoniske diktet som det begynte med, en hyldest til NÜRNBERGS dyrebare og trofaste sønn, Hans Sachs! —

ET øyeblikk er alt rolig. Så braker bifalnet løs, minuttene går, klappsalvene runger taktfast og det store